praca pochodzi z serwisu pracedyplomowe.eu -
prace dyplomowe

Stan i perspektywy rozwoju regionalnej gospodarki turystycznej w województwie mazowieckim. Turystyka zrównoważona.

I. Stan turystyki w województwie

Turystyka jest ważnym obszarem w działaniach na rzecz ochrony przyrody i ochrony środowiska. Dotychczas nie była jednak postrzegana jako przyjazna środowisku. Wynikało to ze zbyt agresywnego wobec środowiska rozwoju przemysłu turystycznego. Kraje Unii Europejskiej kładą nacisk na powiązania między zatrudnieniem, zmniejszeniem bezrobocia, jakością życia, stanem zdrowia, stanem środowiska a turystyką. Turystyka zrównoważona - zależna od ekorozwoju, ma wymiar przyrodniczy, socjalny i ekonomiczny. Rozwój zrównoważony jest ważny w turystyce dla zachowania dóbr przyrody i kultury. Przedmiotem troski krajów Unii Europejskiej jest turystyka zrównoważona realizowana równocześnie w sferze przyrodniczej, społecznej i gospodarczej. Zrównoważony rozwój turystyki jest dostosowany do zasobów środowiska przyrodniczego i nie powoduje ich degradacji. Oferta turystyczna jest oparta na lokalnych zasobach przyrodniczych, ludzkich, a powstające obiekty są dostosowane skalą do otoczenia.[1]

Oddziaływanie turystyki na środowisko przyrodnicze jest dwukierunkowe. Z jednej strony turystyka może prowadzić do pogorszenia lub poprawy stanu środowiska. Z drugiej strony jakość produktu turystycznego jest uzależniona od jakości środowiska.[2] W rozwoju turystyki zrównoważonej istotna jest analiza interakcji turystyka - przyroda. Analizując przyrodę jako biorcę oddziaływań turystyki, należy wziąć pod uwagę odporność układów przyrodniczych - ich chłonność turystyczną, a także podatność na odkształcenia - elastyczność.

Oceniając środowisko przyrodnicze jako dawcę dla turystyki, analizuje się jakość jego walorów, które wpływają na możliwości uprawiania różnych form turystyki. Może to być stopień antropogenicznego przekształcenia zbiorowisk roślinnych, ich właściwości filtracyjno-detoksykacyjne, możliwości produkowania tlenu, właściwości terapeutyczne i wiele innych. Dopiero na tej podstawie można ocenić przydatność turystyczną różnych obszarów.

Strefa podmiejska Warszawy jest samoistnym układem przestrzennym i funkcjonalnym, a nie strefą przejścia między miastem a wsią. Najsilniej oddziałuje ona na przyrodę i środowisko społeczne.

[1] D. Zaręba, Ekoturystyka, Warszawa 2000, s. 24
[2] K. Krauz, A. Mroczka, Celowość kształcenia kadr dla turystyki w zakresie ekorozwoju [w:] A. Kowalczyk red., Ekologia krajobrazu i ekorozwój, t. VIII, Bydgoszcz 2001, s. 24

Na obszarach podmiejskich należy więc zwrócić uwagę na tereny turystyczne oraz wypoczynku codziennego i świątecznego znajdujące się w zasięgu godzinnego dojazdu środkami komunikacji masowej od centrum miasta. Turystyka opiera się tam na stałym i równomiernym nacisku na określone obszary. Z tym naciskiem oraz bezpośrednim oddziaływaniem miasta wiążą się trudności w utrzymaniu walorów przyrodniczych.

Obszary podmiejskie Warszawy mają swoistą strukturę środowiska przyrodniczego, odmienną od obszarów miejskich i wiejskich. Dotyczy to wszystkich komponentów przyrody - biotycznych i abiotycznych, lecz najsilniej jest wyrażone w strukturze pokrywy roślinnej. Różnice w wybranych parametrach szaty roślinnej przedstawiono w tabeli.

Właściwości szaty roślinnej	Wieś	Strefa podmiejska	Miasto
Liczba zbiorowisk roślinnych	1	2.7	0.6
Średnia liczba gatunków na km	1	2.3	0.7
Stabilność układów ekologicznych	1	0.6	0.2

Tabela 1. Różnice miedzy strefą podmiejską a wsią i miastem na podstawie wybranych właściwości szaty roślinnej (obszary wiejskie przyjęto jako 1)
Źródło: A. S. Kostrowicki, B. Muszyńska, Transformacja antropogeniczna środowiska i jej uwarunkowania [w:] Kształtowanie układów ekologicznych w strefie podmiejskiej Warszawy, SGGW AR, 1990, s. 178-187

Jak z niej widać, strefa podmiejska w porównaniu ze wsią ma więcej zbiorowisk roślinnych i mniejszą stabilność układów ekologicznych. Występują w niej liczne konflikty związane z formami gospodarowania środowiskiem. Powinny tu występować „miękkie" formy użytkowania zapewniające zachowanie walorów przyrodniczych oraz możliwość uprawiania turystyki i rekreacji. Warszawa ma strefę podmiejską stosunkowo urozmaiconą, atrakcyjną przyrodniczo, o zróżnicowanym krajobrazie. Jest ona doskonałą bazą dla rozwoju turystyki sobotnio-niedzielnej. Do obszarów o najwyższych wartościach należą zbiorowiska leśne i zaroślowe. W odległości do 50 km od centrum aglomeracji warszawskiej znajdują się kompleksy leśne o bogatych wartościach przyrodniczo-krajobrazowych i dużej różnorodności biologicznej. Należą do nich: Kampinoski Park Narodowy - Rezerwat Biosfery, Mazowiecki Park Krajobrazowy, Chojnowski Park Krajobrazowy. Parki te tworząc „zielony pierścień" wokół Warszawy, będący osłoną ekologiczną stolicy, wpływają na swoisty mikroklimat miasta.[3] Zwłaszcza Kampinoski Park Narodowy pełni rolę „płuc" Warszawy. Łącznie z siecią rezerwatów wokół Warszawy obszary te mają szczególne znaczenie turystyczno-rekreacyjne. Wiele wartości przyrodniczych jest związanych z licznymi starorzeczami Wisły tworzącymi ciągi jezior, jak też z pobrzeżami Wisły i Narwi. Są to korytarze ekologiczne pełniące ważne funkcje w migracjach roślin i zwierząt oraz utrzymaniu stabilnego krajobrazu.

Dla mieszkańców Warszawy niezmiernie ważny jest wypoczynek, z czym wiąże się zapotrzebowanie na krótkie pobyty weekendowe. W okolicach stolicy rozwinęły się liczne miejscowości wypoczynkowe. Dość popularne są miejscowości wokół Zalewu Zegrzyńskiego - Jachranka, Nieporęt,

[3] Por. Cz. Laszek, Ochrona ekologiczna aglomeracji warszawskiej [w:] I. D. Lewandowscy (red.), Mazowieckie parki krajobrazowe, Zarząd Mazowieckiego i Chojnowskiego Parku Krajobrazowego 2003.

Rynia, Białobrzegi. Na ogół cechuje je brak ładu przestrzennego i niski stan sanitarny.[4] Wiele miasteczek, takich jak: Brok, Czersk, Czerwińsk, ma dużą szansę rozwoju dzięki turystyce. Warto również skierować uwagę na miejscowości uzdrowiskowe, np. Otwock, Józefów, Konstancin-Jeziornę, Karczew.

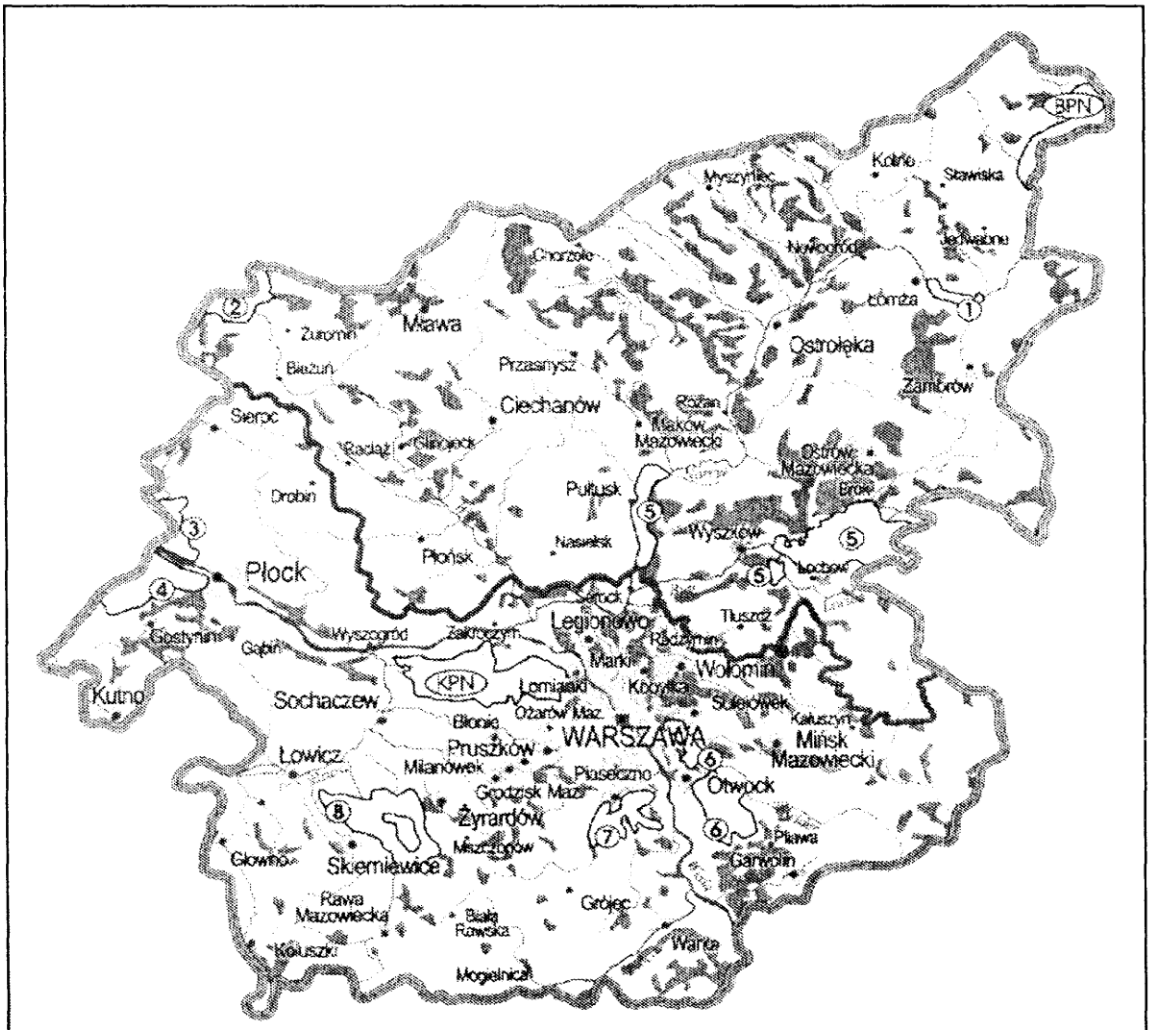

Rysunek 1. Parki narodowe i krajobrazowe w strefie podmiejskiej Warszawy
KPN - Kampinoski Park Narodowy, 6 - Mazowiecki Park Krajobrazowy, 7 - Chojnowski Park Krajobrazowy
Źródło: A. Richling, Zasoby przyrodnicze Mazowsza i ich ochrona [w:] A. Richling (red.), Przyroda Mazowsza i jej antropogeniczne przekształcenia, Pułtusk 2003.

II. Środowisko przyrodnicze

Warszawa i jej strefa podmiejska kwalifikują się do obszarów o dużym stopniu zanieczyszczenia powietrza, wód i gleb. Zajmują piąte miejsce w kraju pod względem zanieczyszczeń pyłowych i czwarte miejsce pod względem zanieczyszczeń gazowych. Zaledwie 5% zanieczyszczeń gazowych jest zatrzymywanych w urządzeniach oczyszczających.[5] Na znacznej części obszaru zanotowano przekroczenie

[4] A. Janusiewicz, Miejsce i funkcje turystyki w strategii rozwoju województwu mazowieckiego [w:] Turystyka na obszarze Zielonych Płuc Polski. Szanse i zagrożenia, Białystok 2002, s. 103-120
[5] W. Lenart, Antropogeniczne przekształcenia środowiska na Mazowszu [w:] A. Richling (red.), Przyroda Mazowsza i jej antropogeniczne przekształcenia, Wyd. WSH im. A. Gieysztora w Pułtusku, Pułtusk 2003, s. 26

dopuszczalnych zanieczyszczeń pyłem zawieszonym, co powoduje, że tereny te można uznać za ekologicznie zagrożone.[6] Według kryterium zanieczyszczenia ogólnego i bakteriologicznego nie ma tam wód I klasy czystości. Województwo mazowieckie znajduje się na pierwszym miejscu pod względem ilości odprowadzanych ścieków. Z oczyszczalni ścieków korzysta prawie 60% mieszkańców. Ponad 90% ścieków jest odprowadzanych do Wisły. Powoduje to degradację wód powierzchniowych. Obszar nie przedstawia się również korzystnie pod względem gospodarki odpadami. W Polsce poddaje się odzyskowi średnio 79% odpadów, natomiast w województwie mazowieckim zaledwie 43,5%. Potencjalnym zagrożeniem gleb jest emisja zanieczyszczeń przemysłowych, komunalnych i komunikacyjnych. Istotnym problemem wzdłuż tras komunikacyjnych jest kumulacja kadmu i ołowiu.[7] Problemem są dzikie wysypiska, będące plagą lasów i wód powierzchniowych. Zaśmiecone lasy są nieodłącznym elementem terenów turystyczno-rekreacyjnych. Skażenie gleby i wody. zwłaszcza w pasie nadwiślańskim od ujścia Narwi, spowodowane jest nadmiernym stosowaniem pestycydów, zoocydów i fungicydów. Wzdłuż tras komunikacyjnych obserwuje się znaczny poziom hałasu - w przedziale od 72 dB do 82 dB, a nawet 100 dB. oznaczający dyskomfort i zagrożenie dla zdrowia. Mało korzystne dla środowiska przyrodniczego są fale radiowe wyższych częstotliwości (Raszyn) i stacje nadawcze nie zawsze prawidłowo ustawionych nadajników telefonii komórkowej.

W strefie podmiejskiej Warszawy i na całym Mazowszu obserwuje się przewagę chorób układu krążenia. Zanotowano dużo zawałów (700 na 10 000 mieszkańców), jak też znaczny odsetek ludzi z nadciśnieniem tętniczym (20%). Zły stan środowiska w 5-20% wpływa na zły stan zdrowia ludności. Najważniejsze czynniki wpływające na zdrowie to: obniżanie się jakości wody, jakości żywności, hałas, bezrobocie i anomia. czyli rozerwanie więzi społecznych oznaczające „społeczną pustkę".[8]

Stan i dynamika szaty roślinnej umożliwiają określenie przyczyn i stopnia transformacji antropogenicznej środowiska przyrodniczego.[9] W tabeli przedstawiono stopień przekształcenia roślinności pod wpływem różnych czynników antropogenicznych. Na obszarach podmiejskich Warszawy najsilniej przekształcają szatę roślinną składowiska odpadów - 82% i stacje benzynowe wraz rozlokowanymi wokół parkingami - 74%, podobnie zabudowa miejska - 74%, w słabszym stopniu tereny turystyczno-rekreacyjne - 47%.

Czynniki antropogeniczne	Wskaźnik stopnia przekształcenia roślinności w %
Składowiska odpadów	82
Stacje benzynowe i urządzenia komunikacyjne	75
Zabudowa miejska	75
Zabudowa przemysłowa	66
Zabudowa wiejska	64
Zmiany powierzchni ziemi	50
Urządzenia gospodarki wodnej	48
Tereny turystyczno-rekreacyjne	47

[6] WIOS. Raport - Stan środowiska w województwie mazowieckim w 2003 roku, Inspekcja Ochrony Środowiska, 2002.
[7] Ibidem;
[8] W. Lenart, Antropogeniczne przekształcenia…, op. cit., s. 27
[9] B. Moszyńska, Ekologiczne przesłanki gospodarowania w strefie podmiejskiej [w:] Kształtowanie układów ekologicznych w strefie podmiejskiej Warszawy, SGGW AR 1990, s. 188-196

Gospodarka rolna	44
Gospodarka leśna	22
Średnio razem	59

Tabela 2. Oddziaływanie czynników antropogenicznych na roślinność - wskaźnik stopnia przekształcenia w strefie podmiejskiej Warszawy
Źródło: A. Richling, Zasoby przyrodnicze Mazowsza i ich ochrona [w:] A. Richling (red.), Przyroda Mazowsza i jej antropogeniczne przekształcenia, Pułtusk 2003.

W strefie podmiejskiej Warszawy zaznacza się zróżnicowane przekształcenie środowiska przyrodniczego. „Gniazdowa" przebudowa krajobrazu spowodowała, że są tereny stosunkowo mało przekształcone. Należą do nich doliny rzek (Wisły. Bugu), łuk między Wilgą a Liwcem. Najsilniej zmienione, ze względu na gęste osadnictwo i intensywne rolnictwo, są równina na zachód od Kotliny Warszawskiej i sama Kotlina. Ale nawet i tam znajdują się cenne tereny leśne.

Dawca Biorca >	a	b	c	d	e	f	a
Składowiska odpadów	3	3	2	2	2	3	3
Zakłady przemysłowe	2	2	2	3	4	2	2
Zabudowa miejska	3	3	3	3	3	4	3
Zabudowa wiejska	3	3	3	3	3	3	2
Drogi asfaltowe	1	1	2	2	3	1	2
Linie kolejowe	0	0	1	2	2	0	0
Grunty orne	1	0	2	2	1	0	2
Łąki i pastwiska	2	2	1	1	0	1	3
Sady	0	0	1	1	0	0	0
Urządzenia melioracyjne	3	4	3	1	0	4	4
Zieleń urządzona	2		2	2	3	3	3

Tabela 3. Oddziaływania antropogeniczne na zbiorowiska leśne w strefie podmiejskiej Warszawy
Objaśnienia: a - lęgi. b - olsy, c - grądy, d - bory mieszane i dąbrowy świetliste, e - bory świeże, I- bory bagienne i torfowiska wysokie, g - torfowiska niskie
Źródło: Moszyńska 1990;

Na najsilniej wylesionych terenach pojawiają się kępy zadrzewień śródpolnych, cenne stawy, torfowiska i miedze śródpolne. Obszary podmiejskie Warszawy charakteryzują się dużym zróżnicowaniem ekologicznym zbiorowisk leśnych, co jest związane z warunkami siedliskowymi i ich przekształceniem przez człowieka. Różnorodność ta pozwala określić wpływ bodźców antropogenicznych na stopień przekształcenia różnych zbiorowisk leśnych. Oddziaływania antropogeniczne na najczęściej spotykane ekosystemy leśne przedstawiono w tabeli. Jak z niej wynika, silnym oddziaływaniom ulegają łęgi. olsy. bory bagienne oraz bory świeże. Najsilniejsze oddziaływania są związane ze składowiskami odpadów, zabudową i urządzeniami melioracyjnymi.

Dla obszarów podmiejskich Warszawy istotny jest program odpowiedniego ich zagospodarowania przestrzennego i użytkowania zasobów środowiska przyrodniczego. W programie tym ważną część stanowią zagadnienia terenów turystyczno-rekreacyjnych, a zwłaszcza przyjęcie funkcji turystyczno-rekreacyjnych doliny Wisły jako przewodnich. Oznacza to zapewnienie wypoczynku na prawym brzegu Wisły, utworzenie wokół Zalewu Zegrzyńskiego dobrze zagospodarowanej strefy turystyczno-rekreacyjnej spełniającej

standardy sanitarne.[10] Istotne jest utworzenie Systemu Obszarów Chronionych, a następnie powstanie ekologicznego systemu Mazowsza, zapewniającego dobie warunki do odnowy sił człowieka. System ten powinien nawiązywać do strategii Zielonych Płuc Polski, których obszar znajduje się bardzo blisko Warszawy. Region warszawski jest białą plamą w realizacji założeń poszanowania zasobów przyrody. Obserwuje się dowolność budowlaną i urbanizowanie obszarów cennych przyrodniczo. Prowadzi to do niszczenia ekologicznego systemu rejonu Warszawy.

W ekorozwoju tego rejonu musi być realizowany kompleksowy system zarządzania jakością środowiska - łączący kontrolę, profilaktykę i działania naprawcze. Według zasady ekorozwoju zagadnienie ochrony środowiska należy rozpatrywać systemowo w powiązaniu z działaniami politycznymi, społecznymi i gospodarczymi. Problemu złego stanu środowiska nie da się rozwiązać bez, zlikwidowania bezrobocia i zapewnienia mieszkańcom godziwych warunków życia. Ekorozwój to nie tylko rozumiana stereotypowo ochrona środowiska, ale nowy sposób zorganizowania społeczeństwa związany z troską o wartości przyrodnicze, materialne i duchowe. Rozwój zrównoważonej turystyki weekendowej, w tym ekoturystyki na tych obszarach może mieć znaczący udział w korzystnych zmianach całego środowiska.

Jakość środowiska przyrodniczego ma istotne znaczenie w rozwoju turystyki zrównoważonej. Nasilona antropopresja na obszarach podmiejskich powoduje degradację przyrody i pogorszenie jakości wypoczynku. Na tym tle zarysowują się zasady rozwoju zrównoważonej turystyki na obszarach wolnych od zagrożeń ekologicznych. Ważny jest produkt turystyczny, w którym uwzględniona jest jakość środowiska przyrodniczego. Atrakcyjność i jakość walorów środowiska przyrodniczego warunkuje efekty zdrowotne turystyki i jej efekty ekonomiczne.

W społeczeństwie wzrasta zapotrzebowanie na ekologicznie czysty produkt turystyczny oraz pojawia się świadomość, że dalszy rozwój turystyki i rekreacji wymaga większej troski o środowisko przyrodnicze - to jest dbałości o czystość powietrza, wód i gleb.

Jednym z ważniejszych aspektów prowadzących do kształtowania produktu turystycznego o wysokiej jakości jest planowanie przestrzeni i gospodarka przestrzenna, zgodna z zasadami ekorozwoju.

Turystyka zrównoważona może mieć znaczący udział w minimalizowaniu wytwarzania szkodliwych odpadów, wykorzystaniu energii odnawialnej, planowaniu przestrzennym, ochronie wartości przyrodniczo-kulturowych, edukacji ekologicznej. Nie docenia się jeszcze dużego znaczenia turystyki w stymulowaniu rozwoju ekonomicznego oraz jej roli w ochronie przyrody i ochronie środowiska, jak też poprawie zdrowotności społeczeństwa. Turystyka zrównoważona. w tym ekoturystyka. może wpływać na kształtowanie potrzeb i proekologicznych zachowali turystów, na ich świadomość, jak też na wzrost znaczenia obszarów chronionych, takich jak parki narodowe, parki krajobrazowe, rezerwaty, pomniki przyrody i inne.[11]

[10] S. Kozłowski, Ekorozwój, PWN, Warszawa 2000, s. 46

[11] B. Moszyńska, Zróżnicowanie krajobrazu, zbiorowisk leśnych oraz turystyka w Kampinoskim Parku Narodowym [w:] I. Partyka (red.), Użytkowanie turystyczne parków narodowych, 2002, s. 685-701

III. Walory kulturowe

Województwo mazowieckie może się poszczycić niezwykłymi walorami antropogenicznymi. Bogata historia, perły kulturowego dziedzictwa rozsiane po całym regionie a także muzealne placówki stanowią o znaczeniu województwa w skali kraju. Na terenie województwa znajdują się: zabytkowe obiekty sakralne tudzież świeckie tudzież układy urbanistyczne, skanseny, muzea, galerie. Region jest równocześnie miejscem spotkań z folklorem a także kulturą i sztuką ludową, można także uczestniczyć w widowiskach i inscenizacjach historycznych. Historia jest ogromnie istotnym rysem charakteru regionu mazowieckiego. Pod względem kulturowym dystans do innych regionów powiększa Warszawa, której kulturową konkurencję stanowią wyłącznie Kraków, Wrocław, Gdańsk a także Poznań. W europejskiej skali warto zwrócić uwagę na Stare Miasto, które jako jedyny obiekt zrekonstruowany (nieoryginalny) znajduje się na liście UNESCO. Symboliczny kontekst miasta podniesionego z popiołów odgrywa duże znaczenie w aspekcie rozwoju turystyki i budowania produktu. Warszawa niewątpliwie przoduje również pod względem dostępności zróżnicowanej oferty kulturalnej (teatry, kina, galerie, wystawy, festiwale, koncerty).

Najsłabszą stroną Regionu jest stan turystycznego zagospodarowania. Średnią poprawia poważnie Warszawa, gdzie zlokalizowana jest najliczniejsza baza noclegowa w Polsce oraz najbardziej zróżnicowana gastronomiczna baza (kuchnie całego świata), a także sportowe i rekreacyjne obiekty. Poza stolicą sytuacja jest zdecydowanie gorsza, choć w kontekście paraturystycznym należy podkreślić dynamiczny rozwój rowerowych szlaków i tras na terenie całego Regionu.

Do największych niewykorzystanych turystycznych atutów można zaliczyć potencjał do rozwoju agroturystyki i turystyki na obszarach wiejskich oraz warszawski potencjał do rozwoju turystyki biznesowej. Również Wisła w jej wymiarze przyrodniczym i kulturowym posiada olbrzymi potencjał do zagospodarowania. W kontekście produktów opartych na kulturowych walorach największym niewykorzystanym atutem całego województwa mazowieckiego jest Chopin.

W tej chwili w związku z realizowanymi w województwie projektami podejmowanych jest bardzo wiele działań w celu kreacji lokalnych i ponadlokalnych turystycznych produktów. Walor tych inicjatyw polega przede wszystkim na integrowaniu lokalnych społeczności wokół zidentyfikowanych walorów turystycznych. Nierzadko inicjatywy te integrują większe terytoria, co przekłada się na tworzenie pasmowych, liniowych, obszarowo większych produktów turystycznych.

IV. Potencjał turystyczny województwa mazowieckiego

Bogactwo i zróżnicowanie zbiorowisk leśnych wpływa na możliwości uprawiania różnych form turystyki. Zbiorowiska leśne mają wiele właściwości zdrowotnych. Istotne jest też zwrócenie uwagi na chłonność turystyczną i przydatność do użytkowania zbiorowisk leśnych. Jak widać w tabeli zbiorowiska leśne mają różną chłonność turystyczną i przydatność do użytkowania turystyczno-rekreacyjnego. I tak na przykład w grądach i dąbrowie świetlistej penetracja przez turystów powinna być ograniczona. Bory bagienne w małym stopniu nadają się do turystyki przyrodniczej po drogach i kładkach. Bory suche na

wydmach powinny być wyłączone spod użytkowania turystycznego ze względu na łatwość uruchomienia procesów wydmowych.[12]

Zbiorowiska leśne	Użytkowanie turystyczno-rekreacyjne	Odporność na użytkowanie turystyczne - chłonność naturalna osób/h a/dzień
Lęg wierzbowo-topolowy	Powinien być chroniony w postaci mało przekształconej. Postać /degradowana może być użytkowana podczas wypoczynku weekendowego.	4-77
Łęg wiązowo-jesionowy	Nadaje się do użytkowania. Spacery po utwardzonych ścieżkach.	2-S
Ols	Nie nadaje się do dłuższego pobytu.	3-4
Lęg ols/owy	Nie nadaje się do dłuższego przebywania.	5-10
Grąd	Użytkowanie ograniczone i ukierunkowane z przyczyn zdrowotnych.	6-15
Dąbrowa świetlista	Penetracja powinna być ograniczona do minimum. Wypoczynek ruchowy po wyznaczonych trasach.	4-8
Bór mieszany	Nadaje się do turystyki i wszelkich form rekreacji. Zbiorowiska o dużej elastyczności, uniwersalnej pod względem urządzeniowo-rekreacyjnym.	10
Bór świeży	Użytkowanie powinno być ograniczone ze względu na niską odporność siedliska. Ograniczona penetracja swobodna.	4-8
Bór bagienny	Poruszanie się wyłącznie po drogach i kładkach.	Bardzo mała odporność
Bór suchy	Wyłączyć spod użytkowania ze względu na łatwość uruchomienia procesów wydmowych.	4

Tabela 4. Przydatność turystyczno-rekreacyjna i odporność na użytkowanie turystyczne zbiorowisk leśnych
Źródło: A. Krzymowska-Kostrowicka, Geoekologia turystyki i wypoczynku, PWN, Warszawa 1999, s. 28

W zagospodarowaniu turystycznym należy wziąć pod uwagę właściwości detoksykacyjne siedlisk leśnych jak też ich znaczenie w regulowaniu stosunków wodnych. W kształtowaniu produktu turystycznego ważne jest odpowiednie wykorzystanie zdrowotnych walorów zbiorowisk leśnych. Są one określone na podstawie produkcji tlenu i jonizacji powietrza. Istotne są również właściwości filtracyjno-detoksykacyjne - to jest niwelowanie zanieczyszczeń, absorbowanie pyłów, metali ciężkich, tłumienie hałasu, oddziaływanie bakteriobójcze, grzybobójcze.

Na uwagę zasługują również oddziaływania terapeutyczne lasów, na przykład wzmacniające układ odpornościowy i odkażające.

Lokalizacja Kampinoskiego Parku Narodowego, Mazowieckiego Parku Krajobrazowego i Chojnowskiego Parku Krajobrazowego w pobliżu aglomeracji warszawskiej powoduje liczne zagrożenia. Konieczne więc jest umiejętne sterowanie ruchem turystycznym, co wiąże się z zagospodarowaniem otulin tych parków. Zagospodarowanie otulin umożliwi przyjęcie większej ilości ludzi poszukujących dobrych

[12] B. Moszyńska, Ekologizacja turystyki na obszarach podmiejskich Warszawy [w:] K. Pieńkos (red.), Problemy zrównoważonego rozwoju turystyki, rekreacji i sportu w lasach, AWF, PTL, Wydział Leśny SGGW, Lasy Państwowe 2004.

warunków do czynnego wypoczynku i odciąży ruch turystyczny na najcenniejszych obszarach w centrum parków.

W strefie podmiejskiej Warszawy rozmieszczenie układów ekologicznych przydatnych do turystyki jest nierównomierne. Największe obszary nadające się do turystyki znajdują się na prawym brzegu Wisły w okolicach Zalewu Zegrzyńskiego. Cechują się jednak małą odpornością na użytkowanie turystyczne. Pasmo północne od Serocka wraz z Kampinoskim Parkiem Narodowym to obszary o najwyższych wartościach turystycznych. Pasmo południowe od Podkowy Leśnej do Serocka ma bardziej zróżnicowaną przydatność turystyczną, spowodowaną różną odpornością zbiorowisk roślinnych. Istotna jest przydatność turystyczna wód otwartych. Drobne cieki nie są przystosowane do funkcji turystycznych, są też silnie zanieczyszczone. Większe znaczenie mają starorzecza tworzące ciągi jezior - zarówno po prawej, jak i lewej stronie Wisły, jak też nad Narwią i Bugiem. Południowy fragment Wisły od ujścia Świdra jest słabo wykorzystany i zagospodarowany, choć warunki sprzyjają tam rozwojowi turystyki i rekreacji. Fragmenty tego obszaru powinny być jednak wyłączone ze względu na zanieczyszczenia ściekami.

W okolicach Warszawy istnieją możliwości turystycznego użytkowania doliny Wisły, Narwi. Bugu. jak też obszarów będących korytarzami ekologicznymi, do których należą starorzecza Wisły, pobrzeża Wisły i Narwi. Obszary te odznaczają się dużymi wartościami przyrodniczymi, mają też znaczenie w migracji i rozprzestrzenianiu się gatunków flory i fauny. Analizując dolinę Wisły jako korytarz ekologiczny, nie można jednak zapominać o katastrofalnym stanie czystości wód Wisły Ważne jest rozpoznanie obszarów, gdzie ze względu na różnorodność rzeźby, roślinności istnieją możliwości ich lepszego wykorzystania do celów turystycznych związanych z edukacją ekologiczną. Szczególne znaczenie mogą mieć w tym przypadku ostoje ptasie i ostoje siedliskowe, objęte programem NATURA 2000. który opiera się na regulacjach Unii Europejskiej dotyczących ochrony siedlisk oraz dzikiej Hory i fauny. Wartościowe zbiorowiska roślinne o małej powierzchni, objęte programem CORINE (związanym z. ochroną różnorodności gatunkowej), mogą mieć znaczenie w turystyce przyrodniczej i edukacji ekologicznej. Kształtowanie ekoproduktu turystycznego w strefie podmiejskiej Warszawy ma zmierzać do utrzymania różnorodności biologicznej zbiorowisk leśnych, ich zróżnicowania typologicznego, bogactwa gatunków i złożonej struktury.

W turystyce zrównoważonej istotne jest rozmieszczenie przestrzenne różnych form turystyki, uwzględniające indywidualne preferencje ludzi, różne potrzeby i uwarunkowania przyrodnicze.

Obszary podmiejskie Warszawy, atrakcyjne pod względem przyrodniczym i krajobrazowym, są dobrą bazą dla turystyki weekendowej. Charakteryzuje je jednak silna presja turystyki masowej o natężeniu zależnym od zagospodarowania turystycznego i popularności terenów. W podwarszawskim rejonie Kampinoskiego Parku Narodowego najsilniejsze natężenie ruchu turystycznego zaznacza się od strony wschodniej parku, graniczącej z Warszawą. W słabszym stopniu wykorzystane są tereny nad Wisłą oraz zachodnia część parku. Ruch turystyczny trwa cały rok i przeważają w nim krótkotrwale formy wypoczynku świątecznego bez noclegów oraz turystyka piesza i rowerowa. W dolinach Wisły, Bugu i Narwi przeważają pobyty wypoczynkowe, wczasy, wypoczynek świąteczny. Mniejsze znaczenie ma turystyka kwalifikowana - wodna, rowerowa. W dolinie Wisły w okolicy Otwocka liczba turystów wynosi około miliona rocznic. Natomiast niewykorzystane są możliwości uprawiania turystyki wodnej i żeglugi turystycznej wzdłuż

Wisły.[13] Rzeki na obszarach podmiejskich mogłyby być dużą atrakcją na miarę europejską pod warunkiem poprawy czystości wody. Dużym zagrożeniem dla środowiska przyrodniczego jest budownictwo letniskowe związane z powstającymi aglomeracjami domków letniskowych. Powoduje to obniżenie poziomu wody gruntowej, wzrost skażenia wód powierzchniowych, zmiany w szacie roślinnej, zwiększenie erozji gleby, szpecenie krajobrazu niskimi walorami estetycznymi domków.

Należy popierać i pobudzać zrównoważoną turystykę masową, a szczególnie takie jej formy jak turystykę krajoznawczą, agroturystykę, turystykę kwalifikowaną - rowerową, konną w gminach leżących w otulinie i poza otulinami parków. Powinno być stymulowane zagospodarowanie turystyczne środkowej Wisły i jej doliny do wypoczynku sobotnio-niedzielnego z przywróceniem żeglugi turystycznej. Walory przyrodniczo-krajobrazowy leśnych zbiorowisk Kampinoskiego Parku Narodowego i parków krajobrazowych w strefie podmiejskiej Warszawy stwarzają dogodne warunki do rozwoju turystyki zrównoważonej, która może stać się jedną z ważnych dziedzin gospodarki lokalnej i istotnym źródłem dochodów miejscowej ludności. Należy ograniczać tam formy zbiorowego biernego wypoczynku i przekształcać je w formy aktywnej turystyki malej skali - ekoturystyki.

Bardzo istotną rolę w rozwoju turystyki zrównoważonej i ochronie środowiska może odegrać edukacja ekologiczna. Pomyślny rozwój ekoturystyki na najcenniejszych przyrodniczo terenach wiąże się z pozytywnym stosunkiem miejscowej ludności do takich form działalności gospodarczej. Turystyka zrównoważona powinna stymulować zachowanie walorów środowiska oraz rozwój takich form jak rolnictwo ekologiczne, drobny przemysł, usługi itd. Powinna też opierać się na bardziej równomiernym wykorzystaniu walorów i zasobów środowiska przyrodniczego oraz umiarkowanej koncentracji bazy turystycznej.

V. Zadania województwa w zakresie rozwoju turystyki

W strefie podmiejskiej Warszawy obserwuje się silne i różnorodne przekształcenia antropogeniczne środowiska, dlatego też rozwój turystyki zrównoważonej jest ważny w kształtowaniu warunków życia mieszkańców, możliwości wypoczynku i regeneracji sił.

W rozwoju turystyki zrównoważonej w strefie podmiejskiej Warszawy trzeba uwzględnić jakość produktu turystycznego, która jest zależna od stanu środowiska.

Aby ocenić przydatność turystyczną środowiska przyrodniczego, konieczne jest analizowanie interrelacji w układzie turystyka - przyroda.

Analizując przyrodę jako biorcę oddziaływań, należy ocenić podatność na przekształcenia układów przyrodniczych - ich elastyczność. Ważna jest również odporność na użytkowanie turystyczne - chłonność turystyczna.

Oceniając przyrodę jako dawcę oddziaływań, można wziąć pod uwagę wiele właściwości zbiorowisk roślinnych. Do ważniejszych należą właściwości filtracyjno-detoksykacyjne związane z kumulowaniem zanieczyszczeń oraz właściwości terapeutyczne.

[13] A. Janusiewicz, Miejsce i funkcje turystyki…, op. cit., s. 119

W rozwoju turystyki zrównoważonej konieczne jest prawidłowe planowanie i zagospodarowanie przestrzenne dostosowane do warunków przyrodniczych i zmierzające do ochrony oraz utrzymania różnorodności biologicznej, od której zależy turystyka.

W najcenniejszych przyrodniczo obszarach Kampinoskiego Parku Narodowego należy propagować turystykę malej skali - ekoturystykę. a szczególnie takie jej formy jak turystykę przyrodniczą uprawianą przez ludzi o dużej świadomości ekologicznej.

Turystyka zrównoważona (w tym ekoturystyka) na obszarach podmiejskich Warszawy może przyczynić się w znacznym stopniu do ochrony przyrody i ochrony środowiska. Może mieć znaczący udział w poprawie stanu środowiska, jak też warunków społecznych i ekonomicznych, tworząc nowe miejsca pracy. Zachowane w dobrym stanie środowisko przyrodnicze - czysty ekologicznie produkt turystyczny - daje możliwości uprawiania turystyki, poprawy stanu zdrowia ludności. Strefa podmiejska Warszawy może być elementem turystycznej promocji Mazowsza w Polsce i Europie.